

Notes impertinents (XX) El Ford del Fort...

Antoni Serra

Sol, aïllat a l'estudi, envoltat de llibres (entre d'altres, el de John Huston *An Open Book*) i a la plena de la campanya electoral *corpore insepulto* (uf, quanta fotografia trucada i deformada pròpia del cinema més mediocre!) que transcorre a una Terra Inexistent de dia en dia més allunyada dels seus orígens entre ciment i formigó, he decidit veure a la petita pantalla familiar un film de John Ford de 1948 i en blanc i negre, *Fort Apache*. És una de les meves debilitats, si em permeten expressar-ho així, i intentaré explicar el perquè...

He confessat en no poques ocasions que, com a vell escèptic i incrèdul que es troba a la darrera volta de la vida (o d'això que ens han fet creure que és la vida en època de beatitud consumista o, si més no, de la societat del benestar), el cine modern, del efectes especials, de la gran ficció de la pobresa imaginativa, m'interessa poc o quasi bé gens. Són poques les pel·lícules dels darrers vint anys que aconseguixin atreure la meua atenció discolora. I vet aquí per què retorn, dia rere altre, a les velles cintes —que són tan joves, dinàmiques i artísticament vàlides com el mateix any que es filmaren i s'estrenaren per primer cop— dels gran clàssics... perquè tenc plena consciència de la seva perennitat. Que són aquí, que no moren, que s'eternitzen gràcies al rigor

estètic i conceptual de qui —directors, intèrprets, guionistes, fotògrafs, músics, muntadors— les varen fer possibles. I Ford és un d'aquests mags del llenguatge filmic, de la narració en imatges que ha fet de la cinematografia un exponent intel·lectual rigorós i de qualitat més que evident.

Alguns crítics i comentaristes del setè art —per exemple, el nostre sempre enyorat Francesc Llinàs, encara que afortunadament viu, però distant geogràficament— han assenyalat que John Ford és un dels realitzadors que té, en el conjunt de més d'un centenar de films, una obra més harmònica i coherent. Fins al punt que l'han convertit en mite. Jo, a causa del meu escepticisme vocacional, no crec en mites, com no crec en déus ni àngels ni arcàngels (els dimonis ja són una altra cosa, sobretot si tenen la categoria de *boets* o *cucarells*), i manco en sants i santes i beats i beates (com no sigui alguna beata voladora a ple estiu tòrrid), però sí que estic convençut que Ford ha fet de la cinematografia, des del seu primer film de 1917 (*The Tornado*) o qualssevol dels darrers de finals dels seixanta del passat segle (*Cheyenne Autumn* o *Seven Women*, per què no?), un envejable model d'art expressiu no tan sols coherent, sinó també rigorosament crític. Ho demostra no tan sols en la sèrie magistral

dels westerns com a gènere —més d'un el consideren un especialista, però crec que és més que això: és un creador i recreador de la història nord-americana (i ell era d'origen familiar irlandès!), del genocidi indi, de la violència en sentit crític, del principi d'autoritat (militar i social) que pot arribar a l'obsessió i prepotència—, sinó en la més àmplia i diversificada trama dels arguments vitals, dels personatges i, fins i tot, dels paisatges urbans o no que recrea a vegades amb subtilesa, però d'altres vegades ho fa amb rotunditat, per sensibilitzar la capacitat d'anàlisi de l'espectador. Diria que Ford en tot moment, al llarg de la seva extensa filmografia, és versemblant i fidel al principi de la realitat creativa. I ho és des de *The Informer*, per exemple, fins a *Sergeant Rutledge* (teniu present el tractament que fa del racisme a l'obra?) i *The Man Who Shot Liberty Valance*, però també i d'una manera magistral a les seves obres temàticament distants de les citades, com *The Quiet Man* (quina meravella!) o *Donovan's Reef*.

Al meu parer (limitat, erroni, capriciós, com quasi tots el parers que no tenen l'ambició de convertir-se en dogmes), *Fort Apache* —es va realitzar quan jo tenia dotze anys, i encara pensava que les dones eren pecat mortal gràcies als frares! (després vendrien les hironelles amb la seva màgia i el sexe es convertiria en una de les virtuts teològals més valorades)— és de les obres més emblemàtiques, més vives i intel·lectualment més vàlides de Ford. Sempre he tingut una especial inclinació, a més de passió artística, per *Fort Apache*. El començament de la pel·lícula, amb el marc incomparable d'aquell gran paisatge de l'oest americà i del qual Ford n'era un expert filmic, em va recordar *Stagecoach*, realitzada nou anys abans i que jo vaig veure —embadalit— al petit, però gran en cabuda d'espectadors, cinema del meu poble. És cert, probablement a causa de la diligència (¿recorden els seus dos únics ocupants: el hieràtic Henry Fonda i la simpàtica Shirley Temple, amb els seus vint anys, iniciada amb pel·lícules com *L'ocell blau* i que aleshores encara no havia sucumbit a la dèria de la política, re-

tirant-se del món del cinema?), de les polsegueres, de l'entorn paisatgístic desèrtic, de les muntanyes solitàries i de formes, com ho diria, tal vegada sensuals...? Aquest principi narratiu en imatges, ja és una promesa: o sigui, el tractament irònic —no sé si dir fins i tot cruel o si crític— amb què Ford es planteja, seguint el guió de Frank S. Nugent (i basat en una novel·la de James Warner), l'arribada del gran cap militar, vestit amb les millors gales dins la solitud del paisatge, que no és rebut amb els honors que es mereix pel seu rang. Hi ha dues escenes de ball —la dels oficials, just al començament, i la dels sots-oficials ja avançada la pel·lícula— que tenen una força de contrast admirable, ja que la emoció exultant acaba en tensió i rigidesa. A *Fort Apache* hi ha una perfecta simbiosi dels elements fordians més característics, paisatge, personatges (els humans i el cavall, no oblidin l'escena dels reclutes que s'exerciten com a genets), ambients (posada de la diligència, sales de ball, interiors de cases, despatxos militars), converses, diàlegs, batalles, moviments de masses, tot, absolutament tot, configuren un mateix cos narratiu sense fissures. Ford exigeix dels seus col·laboradors i s'exigeix a si mateix, en *Fort Apache*, una perfecte sincronització entre acció, imatge, veu i música per assolir, amb uns resultats esplèndids, una inquietant força intel·lectual —estètica, conceptual— que fa de la pel·lícula un dels seus millors films. ■

(P.S.- Mentre redactava aquesta nota, sens dubte menys impertinent que d'altres ja publicades, m'assabentaren de la mort del meu amic, professor, assagista, gran coneixedor de la llengua francesa, el sòl·leric Antoni Vicens. Ha estat un cop dur. He recordat els anys que coincidírem d'estudiants universitaris a Barcelona, a una pensió de Via Laietana i, poc després, a València (érem assidus, amb Jaume Vidal i Alcover, d'un cafè que ens oferia música en directe, a través d'un tercet, de Mozart, Brahms, Beethoven, Vivaldi...) I aquells dos anys que passàrem, els dos sols, les festes nadalenques a una casa aïllada dins l'excel·lent paisatge d'Orient, parlant de literatura, filosofia, cinema... Sí, em costarà refer-me de la notícia, però també som conscient que l'amic Vicens no és mort, segueix aquí, viu entre nosaltres... i he decidit rellegir la seva obra *Un mallorquí a París durant el Segon Imperi*. Com diu John Wayne a *Fort Apache*, referint-se als soldats morts a la batalla, Antoni Vicens és, continuarà per sempre viu perquè ha passat a la Història.)

